

סודם של אהלי יעקב

מה טבו אהליך יעקב

אמרו חכמים^א כי "לא קם נביא עוד בישראל כמשה"^ב – אבל באומות העולם קם, ואיזהו? זה בלעם בן בעור הקוסם, בעל העין השתוממה והרעה, ששכרו בלק בן ציפור לקלל את ישראל ולהאבידם. נביא גדול היה בלעם וגדולים היו כוחותיו, אלא שיסודו בטומאה והדרך שבה השתמש בכוחותיו אף היא מלאה רקב של טומאה ורשעות.

אם משה רבנו מסר נפשו ללמד זכות על ישראל ולהביט עליהם בעין טובה גם בשעותיהם הקשות ביותר, לאחר מעשה העגל וחטא המרגלים, הרי סמלו של בלעם היה העין הרעה והקללה הארסית, שאותן הפך לנשק קטלני ביד כל המרבה בדמים. "ידע דעת עליון" היה בלעם, אך לא הייתה זו דעת אלוהים שדיבקה את נפשו בטובו ובחסדו של ה' יתברך, אלא ידיעה שכל עצמה נתכוונה להרע: "שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקב"ה כועס בה"^ג – שהיא שעת הכושר ללמד חובה על אדם או אף על אומה שלמה ולהביא למפלתם.

אומנות מייראת זו לא עמדה לו כשבא ליישמה כנגד ישראל, שה' יתברך נתן בהם עינו הטובה ולא אבה לזעום עליהם אפילו כדי רגע אחד ביום – "שכל אותן הימים לא זעם"^ד. אדרבה, בא לקלל ונמצא מברך הפך רצונו בנוסח המדויק ששם ה' בפיו, ונמצאנו אנו נשכרים שכר נפלא בכך שלמדנו מפיו במה חפץ ה' לברכנו ובמה זכינו בעיניו.

בשורות הבאות נשים עיוננו באחת מברכותיו המפורסמות של בלעם, זו שהגדישה עליו את הסאה עד שזעם עליו בלק ואמר לו "ברח לך אל מקומך", וזוהי:

מה טבו אהליך יעקב משפנתִיךָ ישראל. כנחלים נְטִיּוֹ כַגְּנַת עלי נהר כְּאֶהֱלִים נטע ה' כארזים עלי מים. יזל מים מְדֻלְּיוֹ וזרעו במים רבים וירם מאגג מלכו ותנשא מלכתו.

ידועים דברי רש"י: "מה טבו אהליך" – על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה". אמנם פחות מפורסמים דבריו של אונקלוס: "מא טבא ארעך יעקב בית משךך ישראל". וכי בארץ ישראל היה בלעם, ואת בתיהם של ישראל לאחר שכבשו את ארצם וחילקוה לשבטיהם ראו עיניו? והלא במדבר היה, ואת אהליהם החונים סביב המשכן ראה. אמנם, גם אם נניח את

^א במדבר רבה יד: כ.

^ב דברים לד: י.

^ג ברכות ז, א.

דברי אונקלוס ב"צריך עיון", תתעורר כנגדנו קושיה אחרת: "כנחלים נָטְיוּ כגִּנְתּוֹ עָלַי נהר... כארזים עלי מים, יזל מים מְדֻלְּיוֹ וזרעו במים רבים" – האם הסביבה המדברית מתאימה לתיאור המרשים הזה, רווי המים הזורמים והמבורכים? האם התמונה המצטיירת אינה מתאימה יותר למציאות העתידית של איש תחת גפנו ותחת תאנתו, בארץ שברכת ה' עליה?

בין צניעות הגוף לצנעת החיים

נניח לפי שעה את דברי אונקלוס ונתבונן בדברי רש"י – שיסודם בדברי הגמרא:

לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון... מנהני מילי? אמר רבי יוחנן: דאמר קרא "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו" – מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה.⁷

המשנה עוסקת בדינה של "חצר השותפין", חצר הנתונה לבעלות משותפת ומפאת גודלה המצומצם לא ניתן לחלקה לשתי חצרות נפרדות, שכותל מפריד ביניהן. השכנות משני עבריה של חצר ממין זה מזכירה את צפיפות האהלים שבמחנה ישראל במדבר, וקוראת לצדדים לנהוג התחשבות מיוחדת כדי למנוע מצבים של פגיעה בצנעת הפרט.

אמנם במקום אחר מרחיבה המשנה את חובתם של השכנים לשמור על צניעותו של הזולת, וקובעת כי כל חצר הניתנת לחלוקה – יכול אחד השותפים בה לכופף את חברו להציב במרכזה כותל שימנע מן האחד להביט לחלקו של חברו. כך נפסק בשולחן-ערוך:

חצר השותפין שיש בה דין חלוקה, או שחילקה ברצונם אף על פי שאין בה דין חלוקה, יש לכל אחד מהם לכופף את חברו לבנות הכותל באמצע, כדי שלא יראהו חברו בשעה שמשתמש בחלקו... רוחב כותל זה כמנהג המדינה... ואפילו נהגו לעשות מחיצה ביניהם בקנים ובהוצין, ובלבד שלא יהיה בה אוויר שיסתכל ויראה את חברו.⁸

דין זה, המהווה הרחבה גדולה לחובת הצניעות הבסיסית, מכונה בהלכה בשם "היזק ראייה". במבט ראשון לא מובן על מה הרעש ומהו הטעם להקפדה הגדולה הזו, עד כדי קנאות ממש, לצנעת הפרט. סוף סוף, אין מדובר במניעת האפשרות להציץ לתוך ביתו וחדריו הפרטיים של אדם, אלא בהרחקת המבט מחללה של חצר, מקום שבו יושבים בצניעות, משוחחים, משחקים, מכבסים ומבשלים.

⁷ בבבא־בֵּרָא ס, א.

⁸ שו"ע חו"מ קנז: א, ד.

אמנם, במבט שני, דווקא הלכות היזק ראייה מלמדות אותנו עד היכן מגיעה מעלת הצניעות, ומבהירות שלא מדובר רק בהימנעות מהסתכלות על דברים שאינם צנועים, שהיא בגדר "אביזרייהו דעריות", אלא בקו יסודי באופייה של המשפחה הישראלית – צנעת החיים עצמם – מבט המופנה פנימה, ולא החוצה.

אמת, בחצר אין מתהלכים חשופים ואין עוסקים בדברים שהצנעה יפה להם. אך החצר מהווה בכל זאת חלון הצצה למציאות האינטימית של חיי המשפחה. סביבת מגורים צפופה יכולה להיות כזו שבה אין סודות וכולם יודעים מה נעשה בתנורו ובכיסו של השכן, וממילא גם כזו שבה הדשא של השכן קובע את הסטנדרט לשאיפותיהם של שכניו. אך לא זו המציאות שההלכה מכוונת אליה. הקביעה שחפציו של השכן, בישוליו, בגדיו השטוחים לייבוש וכל שיחו ושיגו הם עניינו הפרטי משרטטת קו גבול ברור, שמאחוריו מתפתחים חייה של כל משפחה על פי דרכה, ללא השוואות ותחרויות מיותרות.

מתוך כך, נשוב אל דברי אונקלוס ונבין את עומק כוונתו: אמנם בלעם ראה את ישראל השוכן לשבטיו במאהל המדברי, אך השבח שהושם בפיו לא נגע למעלה הזמנית – ההתמודדות המופתית עם קשיי המגורים הצפופים במדבר; אלא לקו האופי היסודי של המשפחה הישראלית – הצמיחה הטבעית בתוך גבולות הבית והחצר, תוך הימנעות עקבית מהפניית המבט כלפי חוץ ומחיים מוחצנים המבקשים "לנקר עיניים" ולהיות למושא קנאה מצד המשפחות השכנות.

יש לזכור כי דבריו של בלעם אינם תיאור ריאליסטי של מה שראו עיניו נכחו. המחזה המתואר בדבריו הוא "מחזה ש-די", חיזיון נבואי, והצורה שבה הוא מועבר אליו היא בחלום, "נפל וגלוי עינים". אם כן, אין מניעה לומר שדבריו מתארים את הדגם האידיאלי שעתידות משפחות ישראל להציב לעולם כשיזכו לקבוע את ישיבתן בארץ ישראל, כל אחת בנחלתה הראויה לה מפי ה'.

שבח צניעותם היסודית של ישראל מתבטא בדברי התנחומא לפרשתנו:

ילמדנו רבנו: בזכות כמה דברים נגאלו ישראל ממצרים? כך שנו רבותינו: בזכות ארבעה דברים – שלא שינו את שמותם, ולא שינו את לשונם, ולא גילו מסתרים שלהם, ולא נפרצו בעריות.¹

¹ ראה דברי רש"י: "שאינ נראה עליו אלא בלילה, כשהוא שוכב".

² תנחומא בלק, טז. "מסתרים שלהם" – מבאר המדרש – "שנאמר: 'ושאלה אשה משכנתה' (שמות ג כב), והיה הדבר הזה מופקד אצלם י"ב חודש ולא גילה אחד מהן למצרים".

ארבע מעלות העומדות כולן על יסוד אחד: צניעות פנימית, הנובעת מתוך הכרה עמוקה שכל הדרוש לאדם ולאומה כבר נמצא בתוך גבולם המקורי, ואין להם צורך לבקש את השלמתם מחוץ לגבול זה. העובדה שגם במצרים, במציאות של מיעוט אתני המשועבד ביד קשה לרוב העריץ, היו ישראל גדורים עד כדי כך בגבולם העצמי – מלמדת יותר מכול עד כמה הייתה נטייה זו מושרשת באופי הישראלי.

בין יושבי בית לדרי אוהל

עלה בידינו שהמציאות המתוארת בדבריו של בלעם היא זו של ארץ-ישראל, שאותה ראה בעין נבואתו. מתוך כך, עולה השאלה מדוע בכל זאת הזכיר בדבריו את "אהליך יעקב", ולא את בתי הקבע שבהם עתידים ישראל להתגורר בארץ. גם עובדה זו, יש לומר, משרתת את אותה מגמה: הבתים שייבנו בארץ-ישראל יהיו אמנם בתי אבן, אך במהותם הפנימית יישאו את אופיו של האוהל.

בעולם העתיק, ישיבת האוהל הייתה מנת חלקם של רועי הצאן, הנוודים עם צאן מרעיתם לאתרי מרעה אלו ואחרים. מנגד, ישיבת בתי הקבע הייתה מנת חלקם של אנשי האדמה, שעייבדו קרקע אחת במשך שנים רבות ואף הורישו אותה לבניהם אחריהם.

האומה הישראלית מציגה דרך אמצעית: כל משפחה יושבת בבית קבע על נחלתה ומעבדת את אדמתה, ואולם בנפשה פנימה אין היא מניחה לישיבת הקבע להשתלט עליה, אלא שומרת תמיד על חירותו של הנווד – "ויעקב איש תם ישב אהלים"^ח. לא בכדי היו כל אבותינו רועי צאן, ומעשיהם סימן לבניהם.

עיקר ההבדל בין הבית לאוהל הוא בקניינים החיצוניים, סממניה השליליים של ההתבססות בקרקע ובדירת קבע, שמפניה מזהיר משה את ישראל חזור וזההר: "פן תאכל ושבעת ובתים טבים תבנה וישבת... ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים"^ט. כשיושבי הבית שוכחים את מקור טובם ועושרם, נעשים "בתיים קבריהם" – אותם הכתלים שנועדו לבסס את ישיבתם בארץ אשר עיני ה' אלקיך בה אוטמים את עיניהם ולבם וחוצצים בינם ובין נוכחות ההשגחה האלוקית בחייהם.

מנגד, מצד השאיפות היסודיות של כל משפחה ישראלית, החפצה לכונן את חייה על בסיס של תורה, קדושה, צניעות וחסד – אין כל הבדל בין כתלים של אבן ליריעות של בד. כל אלו

^ח בראשית כה כז.

^ט דברים ח יב-יד.

^י ראה תענית כב, ב.

הם מהויות נצחיות, עניינים שאינם קשורים בקניינים הזמניים המייצגים "הצלחה" במושגי העולם הזה^א.

שני רכיבים אלו שבברכת בלעם – המבט המופנה פנימה ויוצר חיים המתברכים ממקורם העצמי, ולא מהשפעות חיצוניות, יחד עם רוח האוהל החפשית, שאינה מניחה לבית להשתעבד לקביעות שבחיי האדמה – מגדירים יחד את סוד חוסנה של המשפחה הישראלית.

כנגד שני אלו הגה אותו רשע את עצתו הארסית, שאכן הסבה לישראל נזק משמעותי, להחטיא את ישראל בזנותן של בנות מואב^ב. מושג הזנות, בלשון הקודש^ג, אינו נוגע דווקא לתאוות עריות, אלא לכל הפניית מבט כלפי חוץ, חוץ לתחומו של אדם, מתוך בקשת סיפוק או עניין לענות בו. יש זנות של אמונות ודעות, יש זנות של תאוות בצע ויש זנות של הרס חיי המשפחה.

אם אכן נכנע האדם למחשבת הזנות ופונה להביט מעבר לגבול נחלתו, עלול הוא להגיע עד לכדי שיעבוד בוטה של חייו לצד הבהמי, היורד למטה לארץ, ונמצא מאבד גם את מעלת הצניעות הפנימית וגם את עצם עניינו של האוהל, הנטוע בארץ אך מביט אל השמים^ד.

^א הגמרא (ברכות טו, ב) דנה בחלק אחר של דברי בלעם: "אמר רבי חמא ברבי חנינא: למה נסמכו אוהלים לנחלים, דכתיב: 'כנחלים נטיו כגנת עלי נהר כאהלים נטע וגו'', לומר לך: מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה – אף אוהלים מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות". מבאר מרן הרב זצ"ל: "טהרת האדם עם יסוד המים מכל הטומאות שבתורה, יש בו רמז, באשר טומאות המעשים והמדות והדעות כולן באות מחסרון השקפתו של האדם על עניין היותו בעולם הזה מצד פרטיותו כגר ולא כתושב, ועליו להשתמש בדברים שמוצא [רק] להפיק על ידם תכליתו הנצחית המעולה. על כן כשיבוא במים, שמה יצויר גירותו. כי האדם אי אפשר לו להיות קבוע ותושב במים, רק על זמן מועט עליידי איזה הכנה, ויבין מזה דהוא הדין בהיותו על הארץ, שהיא על המים, הרי הוא כגר בתוכה, ויכסוף לשום עקר מגמתו אל הטוב והחכמה הצדקה והמישרים, שהם קיימים לעד. כמו כן... נקראו אהלי חכמה בשם אהלים, לשון ארעי, מפני שהדבר המביא ליקרת ההנהגה המעולה, הוא בהיות הציורים הגסים של קביעותו בענייני עולם הזה החומריים יסורו ממנו, ורק עליידי לימוד התורה והגיון החכמה ישתלמו דעותיו בזה, ויצא מכף חובה לכף זכות, לשום מעיינו בדברים שהם קיימים לעד. כי מלבד הטבת התכונות, שבא על ידי הלימוד, בהיותו משכיל לדעת את הטוב לעשותו, יש בקביעות האוהלים להמשיך רגש קדוש טבעי לכל הבא להסתופף בצלם, עד שרגשותיו יתהפכו מגסותם לצד עילוי וקדושה, כעניין הטהרה של הטומאה עליידי הטבילה, שבאה בסגולה עליידי חוק תורת ה' תמימה".

^ב ראה סנהדרין קו, א.

^ג "ולא תתרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם" (במדבר טו לט), ועיין ברכות יב, ב וירושלמי ברכות א: ה.

^ד קודם לאותו מעשה היו ישראל נקים וגדורים בתכלית מן הזנות. הרי מאתיים ועשר שנים היו כבושים תחת יד המצרים, במציאות שבה סבורים הכול כי "אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם" (רש"י לבמדבר כו ה), ובכל אותו הזמן לא נמצאה אלא ישראלית אחת שנבעלה למצרי (וראה דברי מדרש תנחומא, שהובאו לעיל).

ערך הפרט

אם מתוך הדברים נשמעת נימה של קנאות לערכו של הפרט, אין זה במקרה. שלא כשיטות אחרות שקמו וקרסו בזו אחר זו בהיסטוריה הקרובה לזמננו, הכלל והפרט בישראל הם "כלל הצריך לפרט ופרט הצריך לכלל". מעולם לא הטיפה התורה למחיקת ערך הפרט לטובת האידיאל הכללי, אדרבה: מתוך חוסנו של כל תא משפחתי פרטי ייבנה ציבור גדול בעל חוסן פנימי.

מֵרַב זָצ"ל נִדְרַשׁ לְסוּגִיָּה זֹאת בְּבָארוֹ אֶת דְּבָרָיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיאִ: "לְעוֹלָם אֵל יִרְבֵּה אָדָם רְעִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שְׁנֵאמַר: 'אִישׁ רְעִים לְהִתְרַעֵעַ'".¹⁰ לְכַאוּרָה, תְּמוּהִים הַדְּבָרִים מְאוּד. הִרִי הַכִּנְסַת אֲוֵרָחִים הִיא מִידְתּוֹ שֶׁל אֲבֵרָהָם אֲבִינּוּ, וּמִבִּיטוּיָהּ הַעִיקָרִיִּים שֶׁל גְּמִילוּת הַחֲסִדִּים הַמּוֹשְׁרֶשֶׁת בְּאֹפֵי הַיִּשְׂרָאֵלִי – רַחֲמָנִים, בִּישְׁנִים וְגוֹמְלֵי חֲסִדִּים¹¹ – וּמִדּוּעַ מִבְּקֶשׁ רַבִּי לְהַגְבִּילָהּ? כְּלוּם לֹא הִדְרִיכְנוּ יוֹסֵי בֶן יוֹחָנָן אִישׁ יְרוּשָׁלַיִם: "יְהִי בֵיתְךָ פְּתוּחַ לְרוּחָהּ?"¹²

מִבְּאֵר מֵרַב זָצ"ל:

יסוד המעלות והמידות הטובות הוא, שכל מידה תמצא את מקומה הראוי לה וכל דבר יהיה עומד על צביונו, ולא יתבטל מצורתו בשביל איזה נטייה של קניין, אפילו דבר טוב. על כן, באשר חיי המשפחה היא ראשית הצדק ואחריה תבוא חיי הרעות גם מחוץ לחוג חיי המשפחה, על כן ישים האדם תמיד אל לב שבהיותו מרחיב את גבול היישר לחיות גם כן חיי רעות ואהבה, באופן יותר רחב מחיי משפחתו היחידה, יעשה כן, אבל באופן שלא תהיה מזה כל השבתה לחיי המשפחה עצמה. כי תמיד יהיה העולם בכללו מוצלח כשיעמדו תחילה פרטיו על בסיס חזק ונאה, בין בדברים שהם שלמות הגוף ובין בדברים שהם שלמות הנפש, ואז יצאו גם כן חוץ לגבולם להשתתף בדברים הנוגעים אל כולם בכלל.

הכנסת אורחים, הנובעת מתוך שאיפת חיי רעות ואהבה של אדם המעורב בדעת עם הבריות, בוודאי טובה ומבורכת היא. אולם יש לחיים סדר בריא, מן הפרט אל הכלל. תחילה מוכרחים חיי המשפחה הגרעינית להיבנות כראוי להם¹³, ורק לאחר מכן – ומבלי לפגוע במה שהושג – ניתן להרחיב את גבול הדאגה והנתינה גם מחוץ לגבול המשפחה.

¹⁰ ברכות סג, א; משלי יח כד. "להתרעע" – להתרוצץ" (רש"י), מלשון שבירה.

¹¹ יבמות עט, א.

¹² אבות א: ה.

¹³ עד היכן הדברים מגיעים ניתן ללמוד מדברי המדרש המופלאים בשבח המשפחתיות (ילקוט שמעוני תהלים, רמז תתמו): "מעשה באחד שעשה דייתיקי [=צוואת שכיב מרע] ואמר לא יהא בני יורש אותי עד שייעשה שוטה. הלך רבי יוסי ברבי יהודה לשאול המעשה לרבי יהושע בן קרחה, והציצו מבחוץ וראו

ריבוי הרעים בתוך הבית, התערבם ביותר מהמידה הראויה, מביא שהאדם לא יהיה מתייחד בהנהגת ביתו כפי רוחו הוא כי אם כפי רוח הרעים הבאים בתוך הבית, והוא כאב נעכר נובע מהשיטה הכוזבת של ביטול כוח הפרט לגמרי והפסדת צורתו בשביל אחרים. על כן יהיו הרעים רעים אהובים, ישפיעו הם עליו והוא עליהם, אבל רק באותה המידה שתכונת ביתו לא תשתנה, ותתנהג רק על פי הכרתו הפרטית, אז ישכיל ויצליח.

בדבריו אודות "השיטה הכוזבת" רומז מרן הרב ללא ספק לתנועה הסוציאליסטית ולתנועה הקומוניסטית, שמשכו יהודים רבים בתקופתו ופעלו בניגוד לטבע האנושי היסודי ביותר בכמה תחומים. במקום שמחתו של אדם בעמלו ובחלקו, שלל הקומוניזם את הרכוש הפרטי ושיעבד את כוח היצירה והעמל של הפרט לצורכי הכלל. תחת התא המשפחתי המסורתי, שהוא המוסד העתיק והיציב ביותר בעולם, העלה על נס את ערך השיתוף. לימים, הוקמו בשמו בתי ילדים שבהם גדלו דורות של ילדים כיתומים. ימים הגידו כמה עמוק היה הנזק שהסבו פעולות אלו לשבויי אותן תפיסות משובשות. מי שלא ידע להכיר בערך חוסנו של התא המשפחתי עבור הכלל, נידון לראות את בנייני הענק שהקים קורסים כמגדל של קלפים שאין לו יסוד. בימי הרב זצ"ל עוד לא ניכרו מרבית נזקיהן של שיטות אלו, ומדהים לראות באיזו דייקנות חזה הרב את מפתן.

כי ראשית הנפילה היא רק בעזוב האדם את הכרתו ונסמך להיות מחקה את אחרים. ובאמת הלא רבו התנאים שעל ידם אי אפשר לאדם אחר להיות למופת גמור ומוחלט לזולתו, כי אם עלידי כוח שפיטה והבחנה מה לקרב ומה לרחק.^ט

ראשית הנפילה, ראשית כל רע בגשמיות וברוחניות, היא הפניית המבט החוצה – להשוות, להתחרות, למדוד הצלחה והישגים בקנה המידה של האחר או של החברה בכללה. אין זו רק רעה חולה מוסרית, מבהיר מרן הרב זצ"ל, אלא גם פעולה המנוגדת לשכל הישר: שכן רבו התנאים השוללים כל אפשרות להשוואה בין אדם לזולתו. לכל אדם יש נסיבות חיים שונות, תנאי פתיחה שונים, ייעוד שונה. אין פירוש הדבר שלא ניתן ללמוד ולסגל מעלות שונות מתוך ההתבוננות בזולת ובחברה, אך הדבר צריך שיקול הדעת – "כוח שפיטה והבחנה מה לקרב ומה לרחק".

אותו מרקע על ידיו ועל רגליו וגמי נתון לתוך פיו והוא נמשך אחר בנו. כיוון שראו אותו הטמינו את עצמן. נכנסו אצלו, שאלו אותו המעשה, התחיל משחק. אמר להם: חייכם שמעשה הזה ששאלתם עכשו הגיעני. אמר להם: מכאן שאדם רואה בנים כאילו הוא משתטה". מי לנו גדול מרבי יהושע בן קרח, שלא חש לכבודו והשקיע מזמנו היקר במשחק של שטות עם בנו הקטן.

^ט עין-אי"ה ברכות ט: שטו.

מתוך כך, אם נשוב לפסוקי פרשתנו, ניתן למתוח קו מחבר בין שתי נבואותיו של בלעם: זו של "מה טבו אהליך יעקב" וזו של "הן עם לבדד ישפן ובגוים לא יתחשב". גם כאן אפשר שישאל השואל: והרי עם ישראל מיועד להיות אור לגויים, ואיך ישכון לבדד? והתשובה היא שכל דבר צריך לבוא בעתו ובזמנו³. כדרך שבניין התא המשפחתי קודם לחיי הרעות והאחוזה, כך הבניין הלאומי בצביונו העצמי קודם ליעוד הבינלאומי של השפעה, הדורשת התרועעות וקרבה, על אומות העולם^{3א}.

בזמן שבו אנו עומדים כיום, נדמה שבירור זה הוא בעל ערך ראשון במעלה. נגע ההחצנה פשה בחברה במידה קיצונית, עד שהוא מאיים לדחוק ולאבד את עצם ההכרה בכך שישנו צביון מהותי ליחיד, למשפחה ולעם. בייחוד פוגע טשטוש הערכים הזה ביציבותו של התא המשפחתי: ראשית בכך שהוא מעמיד בסימן שאלה את עצם השאיפה הטבעית ליישוב העולם באמצעות העמדת צאצאים (שכן אם ההצלחה החיצונית היא טעם החיים, הרי הילדים רק מעכבים אותה), ושנית בכך שהוא מביא עלינו את הבלבול המייסר בשאלת השוויון בין המינים, שאינו נובע אלא מתוך הפניית המבט כלפי חוץ – להתאוות לחלקו של אחר ולהתחרות בו.

על הנקודה האחרונה כתב מרן הרב זצ"ל:

התכונה של הגבר היא בנויה לבוא לאושרו על ידי הוספת תרבות ושכלול מדעי ואומנותי, והתכונה של האישה היא בנויה להיות הולכת ומתפתחת דווקא מתוכיותה, בלא עמל של ספרים, ו"כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה

³ ראה דברי מרן הרב זצ"ל במקום אחר (שם פאה, טז): "שמירת סדרי החיובים הוא יסוד גדול בשכלול הכלל והפרט המוסרי, וכמה ראוי הדבר שיקבע בו מסמרות חזקות. שהרי ישנם כמה חיובים מוסריים שכשיבואו בזמנם וכסדרם הם מביאים טובה גמורה ועליונה בעולם, וכשיבאו נעוי לבי זוחי הדעת לאוכלם פגה ולהקדימם לפני זמנם, בשעה שאין הזמן או הדור ראוי לכך, הרי הם מחריבים את העולם ומונעים טובה רבה. למשל יש באדם חיובים למשפחתו, אחר כך לעמו, אחר כך לכל האדם אשר על פני האדמה, אחר כך גם לכל החי והיצור המרגיש בחייו וטובו. הנה כשישמרו הדברים כסדרן הם ערוכים להעלות את העולם כולו למעלתו העליונה שהוא חפץ ה' בעולמו. והאיש שממלא חובתו למשפחתו עליו לפנות לחובות עמו, וכשהחובותיו לעמו יתנו לו הרווחה להתעסק גם כן בטובת כל המין האנושי אז אשרי חלקו".

^{3א} יש להדגיש: השפעתנו החיובית המיוחלת על העולם כולו לא תבוא על ידי התבוללות בעמים, אלא דווקא מתוך היותנו "עם לבדד ישכון", דוגמה ומופת לשלטון חסד המבוסס על אדני היושר והמוסר. בדורנו עם המצאת האינטרנט המקשר את העולם כולו, קל להבין כיצד יכולה אומה להשפיע למרחוק מבלי שתזוז ממקומה כלל. בסגנון זה התבטא מרן הרב זצ"ל (עין-אי"ה ברכות ט: שכת): "כי באמת יסודם של ישראל הוא מיעקב שקראו בית, מובדל לעצמו במחיצות והבדלים... ודווקא על ידי זאת הסגולה והצביון המיוחד כשישתלם בכל דרכיו ופרטיו יבוא האור הגדול לעולם כולו על ידם באחרית הימים". להרחבה, עיין בח"א של ספרנו, עמ' 225.

תפלות^{כב}. כל קלקולי החיים באים, ועל כל פנים רבים מהם, מזה שהאיש רוצה ללבוש בגדי אישה, לגדול מאליו כצמח השדה, במובן הרוחני והמעשי, והאישה חפצה ללמוד ולכבוש.^{כג}

וסיים באיחול-ברכה:

יבואו ימים ויכיר העולם את עוותתו, ויחזיק כל מין במידתו, ואז יהיה לנו מין אנושי ממוזג, שהטבע הבריא כשהוא לעצמו מצד האם, והופעת רוח הפועל והמחפש מצד האב, שניהם כללו את יפיו.

יהי רצון שנזכה במהרה לימים אלו, העתידים להביא בכנפיהם בריאות ואושר לכל החי על פני האדמה.

^{כב} סוטה ג: ד.

^{כג} שמונה קבצים א: תקיד.